

Studenckie praktyki zawodowe – konieczność formalna czy szansa na efektywniejsze funkcjonowanie na rynku pracy?

Praktyki zawodowe, rozwijające potrzebne umiejętności niezbędne do prawidłowego i efektywnego wykonywania zadań zawodowych, są nieodłącznym elementem procesu kształcenia zawodowego na każdym poziomie. Stanowią część praktycznego nauczania zawodu, obejmującego różne sposoby rozwijania umiejętności zawodowych, polegające na wykonywaniu czynności właściwych dla danego zawodu¹. Przybierają różną formę, od zajęć odbywających się w warsztatach szkolnych czy pracowniach symulacyjnych poprzez praktyki ciągłe realizowane w trakcie roku szkolnego w zakładach pracy po staże zawodowe, będące uwieńczeniem praktycznego przygotowania do zawodu.

W związku z powyższym praktyki są integralną częścią procesu kształcenia w uczelniach wyższych na wszystkich kierunkach studiów licencjackich i inżynierskich. Podstawę prawną ich realizacji stanowią: Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym², zgodnie z którą student jest zobowiązany do odbywania praktyk (§ 189, ust. 2, pkt 2) oraz Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków studiów oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki³, które określa wymiar praktyk dla danego kierunku studiów, miejsca, w których mogą być odbywane oraz dopuszczalne formy ich zaliczenia. Przepisy nie precyzują natomiast szczegółowych zasad i form od-

---

¹ T. Nowacki, K. Korabiowska-Nowacka, B. Baraniak, *Nowy słownik pedagogiki pracy*, Warszawa 2000, s. 204.

² Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (DzU Nr 164, poz. 1365 z późn. zm.).

³ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków studiów oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki (DzU Nr 164, poz. 1166 z późn. zm.).

bywania praktyk zawodowych. Zgodnie z powyższym Rozporządzeniem pozostaje to w gestii uczelni (§13.1), które opracowują wewnętrzne uregulowania dotyczące ich realizacji.

Praktyki zawodowe z jednej strony dają możliwość praktycznego zastosowania wiedzy teoretycznej i umiejętności nabytych w trakcie studiów, z drugiej – ułatwiają poznanie, zdobycie oraz rozwinięcie uniwersalnych kompetencji wymaganych przez pracodawców na rynku pracy. Jak wynika z badań przedstawionych przez wiceprezydenta Konfederacji Pracodawców Polskich dotyczących wymagań pracodawców stawianych wobec absolwentów szkół zawodowych, na plan pierwszy wysuwają się:

- systematyczność,
- umiejętność rozwiązywania problemów,
- łatwość przystosowania do nowych sytuacji,
- opanowanie w sytuacjach stresowych,
- operatywność,
- umiejętność pracy w zespole,
- realizacja założonych celów,
- umiejętność wykorzystania teorii w praktyce,
- zorientowania na wyniki, jakość⁴.

Oczekiwania pracodawców co do umiejętności absolwentów przedstawili również B. Minkiewicz i P. Bielecki. Wśród najbardziej pożądanых znalazły się:

- umiejętność rozwiązywania problemów,
- umiejętność uczenia się,
- umiejętność analizy, syntezy, wnioskowania i logicznego myślenia,
- umiejętność komunikowania się,
- umiejętność pracy zespołowej,
- wiedza fachowa (kierunkowa, praktyczna)⁵.

Oznacza to, że obecnie starając się o pracę, nie wystarczy mieć dyplom ukończenia studiów wyższych – pracodawcy oczekują praktycznego przygotowania do pracy, doświadczenia zawodowego zdobytego w trakcie nauki oraz dodatkowych umiejętności, w tym przede wszystkim: pracy w zespole, rozwiązywania problemów, myślenia strategicznego.

Realizacja praktyk zawodowych na przykładzie OWSliZ

W Olsztyńskiej Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego istnieje ujednolicona procedura odbywania i zaliczania praktyk

⁴ L. Karwowski, *Oczekiwania pracodawców w zakresie kompetencji absolwentów*, Rynek Pracy 2003, nr 5, s. 142.

⁵ Za: A. Borowska, *Kształcenie dla przyszłości*, Warszawa 2004, s. 68.

zawodowych, obowiązująca na wszystkich kierunkach studiów, będąca częścią Uczelnianego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia. Ogólne zasady organizacji praktyk wynikają z postanowień zawartych w Regulaminie studiów oraz Regulaminie praktyk zawodowych, uwzględniającym wytyczne zawarte w standardach kształcenia. Praktyki zawodowe stanowią integralną część procesu dydaktycznego w OWSLiZ, są więc obligatoryjną formą zajęć dla studentów na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych. Nie są jednak wliczane do ogólnej liczby godzin przewidzianych w programie nauczania. Studenci realizują praktyki na podstawie ramowego programu praktyk zawodowych, opracowanego dla poszczególnych kierunków, zgodnego z założoną sylwetką absolwenta oraz programem nauczania dla danego kierunku studiów i specjalności, określającego: cel, obszary tematyczne do zrealizowania oraz miejsca odbywania praktyki. Wymiar oraz termin realizacji praktyk określa plan studiów dla danego kierunku. Praktyki studenci odbywają w okresie wakacji letnich, w czasie wolnym od zajęć lub za zgodą dziekana w trakcie roku akademickiego, w zakładzie pracy wybranym przez siebie po uzyskaniu akceptacji opiekuna praktyk zawodowych.

Student może ubiegać się o zaliczenie pracy zawodowej lub działalności gospodarczej jako praktyki zawodowej, w przypadku gdy udokumentuje doświadczenie zawodowe lub prowadzenie działalności gospodarczej, jeżeli charakter pracy spełnia wymogi programu praktyk zawodowych, przewidzianego dla danego kierunku studiów oraz czas zatrudnienia jest nie krótszy niż okres praktyki przewidziany programem nauczania. O zaliczenie mogą ubiegać się studenci, którzy w trakcie studiów:

- są lub byli zatrudnieni w ramach umowy o pracę, umowy o dzieło/zlecenie,
- odbywają lub odbyli staż,
- wykonują lub wykonywali pracę w ramach wolontariatu,
- prowadzą lub prowadzili działalność gospodarczą.

W roku akademickim 2008/2009, który został poddany analizie, obowiązkiem odbycia praktyk zawodowych było objętych między innymi 350 studentów pierwszego roku na kierunkach zarządzanie, ekonomia i pedagogika, w tym 54 na studiach stacjonarnych i 285 uczących się w trybie niestacjonarnym. Wymiar praktyk na poszczególnych kierunkach wynosił: dwa tygodnie na zarządzaniu i ekonomii oraz cztery tygodnie na pedagogice.

Praktykę zawodową odbyli wszyscy studenci studiów stacjonarnych i tylko 47,4% kształcących się w systemie niestacjonarnym, przy czym, o ile wśród studentów pedagogiki odsetek takich osób wyniósł 69,4%, to w przypadku zarządzania i ekonomii przekroczył on niewiele ponad 40,0%. Pozostali studenci (52,6%) skorzystali z możliwości zaliczenia praktyki w innej formie (tab. 1).

Tabela 1. Formy zaliczenia praktyki zawodowej przez studentów studiów niestacjonarnych

Lp.	Wyszczególnienie	Nazwa kierunku						Ogółem	
		Zarządzanie		Ekonomia		Pedagogika			
		L	%	L	%	L	%	L	%
1	Praktyka zawodowa	71	43,6	30	41,1	34	69,4	135	47,4
2	Praca zawodowa	60	36,8	19	26,0	8	16,3	87	30,5
3	Staż	18	11,0	23	31,5	4	8,2	45	15,8
4	Działalność gospodarcza	13	8,0	1	1,4	2	4,1	16	5,6
5	Wolontariat	1	0,6	-	-	1	2,0	2	0,7
6	Ogółem	163	100,0	73	100,0	49	100,0	285	100,0

Źródło: Opracowanie własne

Najwięcej osób – 87, co stanowi 30,5% ogółu, złożyło zaświadczenia o zatrudnieniu zgodnym z kierunkiem studiów. W tym przypadku proporcje były odwrotne. Najmniej osób (16,3%) wykonuje pracę odpowiadającą kierunkowi kształcenia studiujących pedagogikę, znacznie więcej, tj. 26,0%, ekonomię i najwięcej (36,8%) zarządzanie. Wynika to zapewne z charakteru wykonywanych czynności i zadań charakterystycznych dla poszczególnych zawodów oraz wymagań stawianych wobec osób je podejmujących. Stąd tak mała liczba osób kształcących się na kierunku pedagogika, których praca zawodowa ma związek ze studiowaną specjalnością. 45 badanych studentów, czyli 15,8% ubiegało się o zaliczenie jako praktyki zawodowej odbytego lub odbywanego przez nich stażu w ramach umowy podpisanej z urzędem pracy. Zdecydowanie najwięcej osób, tj. 31,5%, którzy skorzystali z tej formy zaliczenia praktyki, było wśród studentów ekonomii. Ma to między innymi związek z rodzajem instytucji, w których osoby te najczęściej odbywały staż, mianowicie: bankami, biurami rachunkowymi, kancelariami podatkowymi, które pozwoliły im zdobyć doświadczenie zawodowe odpowiadające studiowanemu kierunkowi. Niewielka grupa, stanowiąca 5,6% studentów, przedstawiła dokumenty potwierdzające prowadzenie własnej działalności gospodarczej, w której zakres zadań i czynności przez nich realizowany odpowiada programowi praktyk zawodowych obowiązującemu w ramach kształcenia na wybranym przez nich kierunku. Zdecydowana większość z nich (81,3%) to studenci zarządzania. Najmniej, bo dwie osoby – zaliczyły praktykę na podstawie zaświadczenia o pracy w ramach wolontariatu.

We wrześniu 2009 r. wśród studentów kierunków: zarządzanie, ekonomia i pedagogika, zarówno studiów stacjonarnych, jak i niestacjonarnych, przeprowadzono badania ankietowe mające na celu ocenę odbytej przez nich praktyki za-

wodowej pod kątem możliwości zrealizowania programu praktyki, konfrontacji wiedzy teoretycznej z praktyką, zdobycia umiejętności i doświadczenia zawodowego, pomocy uzyskanej od osoby sprawującej nadzór nad przebiegiem praktyki z ramienia zakładu pracy, a także przydatności wykonywanych zadań i czynności w przyszłej pracy zawodowej. Badaniami objęto 189-osobową grupę, w tym 75 studentów kierunku zarządzanie, 22 ekonomii oraz 17 pedagogiki. Miejschem odbywania praktyk były: urzędy miasta i gminy, urzędy pracy, ośrodki pomocy społecznej, urzędy skarbowe, banki, zakłady ubezpieczeniowe, biura rachunkowe, kancelarie podatkowe, szkoły podstawowe, gimnazjalne i zawodowe, przedsiębiorstwa państwowe oraz małe, średnie i duże przedsiębiorstwa prywatne, a w przypadku kierunku pedagogika dodatkowo – poradnie psychologiczno-pedagogiczne, Ochotnicze Hufce Pracy i placówki kształcenia zawodowego. Szczegółowe zestawienie wyników ilustruje tabela 2.

Tabela 2. Ocena odbytej praktyki zawodowej przez studentów (N=114)

Lp.	Wyszczególnienie	Nazwa kierunku						Ogółem	
		Zarządzanie		Ekonomia		Pedagogika			
		W	S	W	S	W	S	W	S
1	Opieka zakładowego opiekuna praktyk	4,91	0,33	4,86	0,34	4,94	0,24	4,90	0,63
2	Przydatność w przyszłej pracy zawodowej	4,55	0,62	4,64	0,48	4,47	0,61	4,55	0,59
3	Zdobycie wiedzy o umiejętnościach wymaganych w pracy	4,49	0,62	4,36	0,71	4,12	0,47	4,41	0,65
4	Zdobycie doświadczenia zawodowego	4,44	0,69	4,36	0,64	4,29	0,82	4,40	0,70
5	Możliwość zapoznania się z obszarami przewidzianymi w programie praktyk zawodowych	4,32	0,68	4,36	0,57	4,47	0,50	4,35	0,63
6	Możliwość konfrontacji wiedzy teoretycznej z praktyką	4,35	0,70	4,23	0,67	4,29	0,75	4,32	0,70

W – średnia ocena wartości; S – odchylenie standardowe

Źródło: Opracowanie własne

Wynika z niej, iż na pierwszym miejscu, ze średnią wyborów 4,90 p. w skali 5-1, znalazła się opieka zakładowego opiekuna praktyk zawodowych, na jaką mogli liczyć studenci, przebywając w danej instytucji. W trakcie indywidualnych

rozmów przeprowadzanych przez uczelnianego opiekuna praktyk zawodowych studenci podkreślali przede wszystkim zaangażowanie, chęć dzielenia się wiedzą i umiejętnościami oraz życzliwość osób pełniących tę funkcję. Na drugiej pozycji uplasowała się przydatność odbycia praktyki w obecnej lub przyszłej pracy zawodowej. Powyższe wyniki były charakterystyczne dla opinii prezentowanych przez studentów wszystkich trzech badanych kierunków studiów. Rozbieżności w ocenie pojawiły się dopiero przy pozostałych kryteriach. Studenci zarządzania bardziej docenili w swojej ocenie możliwość zdobycia w trakcie praktyki umiejętności wymaganych w pracy niż możliwość zapoznania się z wszystkimi obszarami przewidzianymi w programie praktyk, która uzyskała najniższy średni wynik – 4,32 p. Osoby uczące się na kierunku ekonomia oceniły natomiast powyższe kryteria na jednolitym poziomie. Z kolei studenci pedagogiki zdecydowanie wyżej ocenili możliwość realizacji zadań przewidzianych programem praktyk niż szansę zdobycia konkretnych umiejętności niezbędnych do wykonywania zawodu.

Przedstawione wyniki przeprowadzonych badań pokazują, iż w trakcie realizacji praktyki zawodowej studenci mieli możliwość zarówno opanowania umiejętności praktycznych właściwych dla danego zawodu, jak i rozwijania uniwersalnych umiejętności wymaganych w pracy.

Podsumowanie

W przeprowadzonych badaniach na uwagę zasługuje przede wszystkim fakt, iż praktyki zawodowe pod kątem wszystkich kryteriów, jakie mieli do przeanalizowania studenci, zostały przez nich ocenione bardzo wysoko, powyżej 4,0 punktów. Oznacza to, że dzięki nim studenci mieli okazję skonfrontować, rozwinąć i utrwalić wiedzę i umiejętności nabyte w toku realizacji studiów, zwiększyć swoje kompetencje w zakresie samodzielnego i krytycznego myślenia, rozwiązywania problemów, skutecznej komunikacji czy pracy w zespole oraz zdobyć doświadczenie zawodowe. Mogli również poznać firmę od wewnątrz, w tym organizację pracy, zakres obowiązków i uprawnień na poszczególnych stanowiskach pracy oraz ocenić swoje predyspozycje pod kątem wybranego zawodu i specjalności, jak również doprecyzować oczekiwania wobec planowanej kariery zawodowej. Mieli także szansę zaprezentować się pracodawcy, co w niektórych przypadkach zaowocowało otrzymaniem propozycji zatrudnienia lub przyjęcia na staż.

Wnioski

Przeprowadzone badania obejmowały swym zasięgiem studentów jednej uczelni, w związku z powyższym przedstawionych wyników nie można uznać za reprezentatywne dla całej populacji studentów. Na uwagę zasługuje jednak

liczba osób studiujących niestacjonarnie, która nie decyduje się na odbycie praktyki zawodowej, wykorzystując możliwość jej zaliczenia w innej formie. Czy nie oznacza to, iż ograniczają tym samym sobie możliwość zdobycia nowych umiejętności, rozwijania posiadanych kwalifikacji i kompetencji zawodowych, poznania specyfiki pracy w nowych środowiskach pracy, poszerzenia sieci kontaktów czy zdobycia zatrudnienia lub zmiany miejsca pracy. Należy zatem zadać sobie pytanie: jak praktyki zawodowe są przez studentów postrzegane, czy jako szansa na efektywniejsze funkcjonowanie na rynku pracy, czy konieczność wynikającą z planów studiów? Warto w tym kierunku podjąć szersze i bardziej pogłębione badania, dające możliwość zastanowienia się, przeanalizowania i wyciągnięcia wniosków istotnych z punktu widzenia działań podejmowanych na rzecz zwiększenia efektywności procesu kształcenia w uczelniach wyższych.